

بررسی تأثیر گردشگری در توسعه پایدار نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان دوهزار، شهرستان تنکابن)

صادق صالحی^۱ - زهرا حیدری^{۲*} - هادی کریمی^۳

۱- استادیار جامعه‌شناسی محیط‌زیست، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

۲- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۶/۰۸ | صص ۸۲-۶۹ | تاریخ تصویب: ۱۳۹۲/۱۲/۰۶

چکیده

هدف: با توجه به اینکه توسعه گردشگری اثرهای بسیاری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست-محیطی بر نواحی گردشگری پذیر می‌گذارد، هدف از این تحقیق پاسخ‌گویی به این سؤال اساسی است که توسعه انواع گردشگری در دهستان دوهزار چه تأثیری بر توسعه پایدار گردشگری داشته است؟

روش: روش تحقیق از نوع توصیفی- تحلیلی با تأکید بر پیمایش میدانی و تهیه و تکمیل پرسشنامه است. جامعه آماری تحقیق را ساکنان روستاهای برسه، شانه-تراش و میانکوه تشکیل می‌دهند. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS پردازش شده است.

یافته‌ها: نتایج بیانگر آن است که توسعه گردشگری بر بعد اقتصادی توسعه پایدار تأثیر مثبت گذاشته است؛ به طوری که موجب تنوع شغلی و کسب درآمد بیشتر ساکنان شده است. همچنین، در بعد محیطی بیشترین تأثیر منفی را داشته است؛ زیرا، بررسی‌ها بیانگر آن است که در تغییر کاربری اراضی، افت محسوس کمی آب در فصول گرم سال، فرسایش و رانش زمین در اثر ساخت‌وساز غیراصولی خانه‌های دوم، موجب ناپایداری محیط شده است و در ابعاد اجتماعی و نهادی نیز وضعیتی پایدار در سطح متوسط ارزیابی شده است.

راهکارهای عملی: این تحقیق عمدتاً مبتنی بر روش کمی است و بهره‌گیری از روش‌های کمی نمی‌تواند تمامی زوایای پنهان موضوع‌های رفتار گردشگران یا جامعه میزبان را نشان دهد؛ بنابراین، به محققان دیگر پیشنهاد می‌شود از روش‌های تحقیق کیفی نیز برای شفاف‌تر کردن هرچه بیشتر روابط میان متغیرهای این تحقیق استفاده کنند.

اصالت و ارزش: نتایج تحقیق حاضر ضرورت توجه به گردشگری پایدار را مطرح می‌سازد. بدیهی است با تقاضای روزافزون گردشگری در سطح جامعه، مناطقی که از ظرفیت‌های لازم به‌عنوان یکی از مکان‌های گردشگری برخوردار هستند، مورد توجه گردشگران قرار می‌گیرند. برای بهبود وضعیت پایداری و توسعه گردشگری، الزامات مدیریتی و نیز محافظت از محیط‌زیست برای نسل‌های آینده، لازم و ضروری است.

راهکارهای عملی: با توجه به یافته‌ها، راهکارهایی شامل توجه به تعاملات و همبستگی اجتماعی روستاییان در ساخت مسکن جدید، تکیه بر هویت فرهنگ بومی و قومی منطقه، کاهش وابستگی به شهرها در ساخت مسکن روستایی و غیره پیشنهاد شده است.

اصالت/ ارزش: پژوهش حاضر از این نظر حائز اهمیت است که می‌توان با شناسایی آثار تغییرات ناشی از نفوذ و هجوم تکنولوژی، فرهنگ و سیمای شهری بر الگوی مسکن روستایی، نسبت به کنترل این فرایند و حفظ الگوی معماری سنتی متناسب با نیازهای زندگی امروزی اقدام نمود.

کلیدواژه‌ها: توسعه پایدار گردشگری، گردشگری روستایی، دهستان دوهزار، مازندران.

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسئله

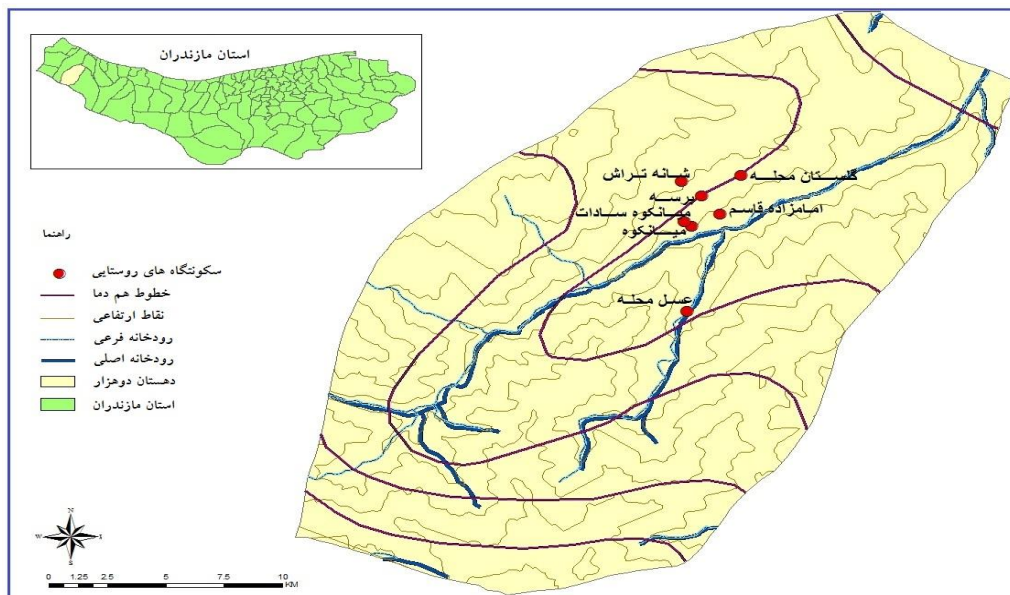
امروزه پارادایم پایداری به‌طور عام و در صنعت گردشگری به‌طور خاص به نگرانی و دغدغه‌ای جهانی تبدیل شده و در ادبیات توسعه گردشگری، مفهوم پایداری به کانون اصلی مباحث علمی و آکادمیک جهان تبدیل گردیده است. در واقع، امروزه با مشخص شدن ناپایداری‌ها و ضررهای فراوان آن‌ها در مسیر توسعه، پارادایم پایداری به‌عنوان مسئله‌ای مهم و ضروری نمود یافته و در طول دو دهه اخیر، توجه مجامع جهانی را به خود جلب کرده است. به‌دنبال این چالش‌های جهانی، بحث‌هایی درباره ارتباط گردشگری و توسعه پایدار در دهه گذشته مطرح شد و گسترش یافت (افتخاری، مهدوی، و اکبری‌سامانی، ۱۳۸۹، ص. ۲). توسعه پایدار و به‌طور کلی مباحث پایداری، امروزه در زمینه‌های مختلفی وارد شده‌اند که یکی از این زمینه‌های مطالعاتی، مباحث گردشگری در فضاهای مختلف جغرافیایی هستند. توسعه پایدار گردشگری دربرگیرنده سه یا چهار بعد عمده اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی است (رضوانی، اکبری‌ان رونی‌زی، افتخاری، و بدری، ۱۳۹۱، ص. ۷۲). یکی از راهبردهایی که در سال‌های اخیر، به‌خصوص در کشورهای توسعه‌یافته به آن توجه شده و در برخی از این کشورها به‌اجرا در آمده و نتایج مثبتی به‌همراه داشته است، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی و استفاده از جاذبه‌های متعدد طبیعی و فرهنگی روستا به‌عنوان منبع درآمد و معیشت مردم روستا و درعین‌حال کمک به حفاظت از سرمایه‌ها و جاذبه‌های منحصربه‌فرد طبیعی و فرهنگی روستا است (جمعه‌پور و احمدی، ۱۳۹۰، ص. ۳۵). در چند سال اخیر، برخی از نواحی مهم روستایی مازندران به‌مثابه بخشی از فضاهای جغرافیایی، به‌عنوان مقاصد گردشگری مطرح شده‌اند؛ از جمله، نواحی روستایی دهستان دوهزار (شهرستان تنکابن) به عنوان یکی از مناطق نمونه گردشگری توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان تهران معرفی شده است. وجود جاذبه‌های طبیعی خاص، آب‌وهوای مناسب، دسترسی مطلوب و سایر امکانات موردنیاز گردشگران موجب شده است تا در ایام تعطیل در این منطقه تعداد زیادی از گردشگران حضور یابند؛ اما در کنار این نوع گردشگری که به گردشگری روزانه معروف است، خانه‌های دوم، نوعی دیگر از

گردشگری در منطقه هستند که در دهه‌های اخیر شکل گرفته‌اند. امروزه در نواحی کوهستانی این دهستان این نوع گردشگری به‌عنوان گردشگری غالب مطرح است که توانسته تغییرات گسترده‌ای را در منطقه به‌وجود آورد. ایجاد درآمد، بهبود وضعیت زندگی روستاییان، بهبود کسب‌وکار و ایجاد زیرساخت‌های موردنیاز روستاییان، از مهم‌ترین پیامدهای توسعه گردشگری در این منطقه است. در مقابل، تغییرات گسترده کاربری اراضی، مهاجرت‌های روستا- شهری و کاهش محصولات کشاورزی، مهم‌ترین پیامدهای منفی به‌شمار می‌روند. در این بررسی تلاش می‌شود تا ابتدا با طرح مبانی نظری، شاخص‌های موردنیاز استخراج شوند و سپس، در قالب سؤالات پرسشنامه و با مصاحبه با اعضای جامعه نمونه بررسی تجربی شوند. در واقع، این تحقیق به‌دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال اساسی است که توسعه انواع گردشگری در دهستان دوهزار چه تأثیری بر توسعه پایدار گردشگری داشته است؟

۲. روش‌شناسی تحقیق

۲.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

منطقه مورد مطالعه در این پژوهش، نواحی روستایی دهستان دوهزار واقع در بخش مرکزی شهرستان تنکابن هستند که از شمال به دهستان گلیجان و دریای خزر و از جنوب به پوشش جنگلی و ارتفاعات محدود می‌شوند. طبق آمار سال ۱۳۸۵، این دهستان دارای ۱۶ نقطه روستایی، ۴۸۶ خانوار و ۱۴۲۶ نفر جمعیت است (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). استقرار سکونتگاه‌های روستایی این ناحیه به‌صورت ردیفی در امتداد جاده کوهستانی و در حد فاصل ارتفاعات جنگلی و کوهستان است. گونه‌شناسی گردشگری این حوزه، گردشگری مبتنی بر طبیعت و به دو شکل عمده گردشگری روزانه عبوری (بدون اقامت شبانه) و خانه‌های دوم است. تمرکز خانه‌های دوم از نوع مجتمع (شهرک‌های گردشگری) که در حد فاصل بین روستاها هستند و نیز خانه‌های دوم در روستاها در کنار جمعیت بومی که بیشتر از اهالی سابق منطقه‌اند، می‌باشد. روستاهای این حوزه برحسب میزان و نحوه عرضه منابع گردشگری، به‌طور متفاوت از بازارهای گردشگری متأثر شده‌اند؛ به‌طوری‌که روستاهای برسه، میانکوه و عسل محله با عرضه قوی‌تر منابع، تحت تأثیر عمیق‌تر این پدیده قرار گرفته‌اند.

شکل ۱. نقشه منطقه مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

۲.۲. روش تحقیق

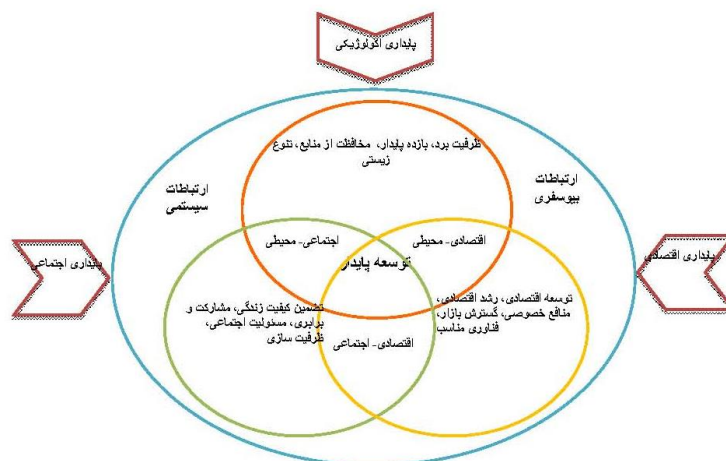
روش تحقیق در این مقاله توصیفی و تحلیلی است. برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، ابتدا مجموعه متغیرهایی با عنوان «توسعه گردشگری» به‌عنوان متغیر مستقل و اثرات مثبت و منفی آن در توسعه پایدار (ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی)، به‌عنوان متغیر وابسته تحقیق براساس نتایج سایر محققان استخراج و مدنظر قرار گرفته‌اند. این تحقیق با هدف پاسخ‌گویی به این سؤال اصلی انجام شده است: آیا میان سطح توسعه گردشگری و ابعاد توسعه پایدار (ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی) در ناحیه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد؟ براساس هدف تحقیق و بررسی اولیه میدانی، روستاهایی از دهستان دوهزار انتخاب شدند که از سطح توسعه گردشگری برخوردار باشند (هرچند این منطقه به‌عنوان یکی از مناطق نمونه گردشگری مطرح است، اما با توجه به موقعیت قرارگیری روستاها و شرایط محیطی از سطوح متفاوتی از توسعه گردشگری برخوردار می‌باشد). جامعه آماری تحقیق را خانوارهای ساکن معمولی ساکن در دهستان دوهزار تشکیل می‌دهند. با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی و براساس فرمول کوکران، حجم نمونه ۲۰۰ نفر تعیین شد. پرسشنامه‌ها از ابتدای مردادماه ۱۳۹۱ به‌مدت سه هفته تکمیل شدند. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS پردازش شدند و مطابق محاسبات انجام‌شده، ضریب

آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۲ برآورد شده است. برای تحلیل و استنتاج، بسته به نوع داده، مقیاس متغیرها و اهداف موردنظر از روش آماری توصیفی نظیر میانگین، روش‌های تحلیل آماری نظیر همبستگی، رگرسیون و تحلیل واریانس استفاده شده است.

۳. مبانی نظری تحقیق

امروزه توسعه همپای زندگی بهتر تلقی می‌شود و جوامع نسبت به گذشته از آن بیشتر بهره‌مند می‌گردند (پاپلی‌یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۱، ص. ۳۲). رویکرد جدیدی که در توسعه از دیدگاه اندیشمندان مورد توجه قرار می‌گیرد، توسعه پایدار است. در سال ۱۹۸۷، پس از انتشار گزارش برانلند توسط کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه سازمان ملل متحد، توسعه پایدار برای بسیاری از بخش‌های اقتصادی به‌عنوان یکی از اهداف اصلی تبدیل شد (بلانکاس، گنزالز، لزانو-ایالو، و پرز، ۲۰۱۰، ص. ۴۸۴). از نظر کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه، توسعه پایدار توسعه‌ای است که نیازهای نسل کنونی جهان را تأمین کند، بدون آنکه توانایی نسل‌های آتی را در برآوردن نیازهای خود به‌مخاطره افکند (ابدی و زمانی، ۱۳۸۶، ص. ۱۸۲). در واقع، اصطلاح توسعه پایدار بیانگر به‌کارگیری آموزه‌های اکولوژی در فرایندهای اقتصادی است و اصولاً توسعه پایدار برای رسیدن به سیاستی مطلوب باید به‌گونه‌ای باشد که

به‌ازای یک نرخ رشد درآمد سرانه واقعی، از تخریب ذخایر سرمایه ملی یا ذخایر سرمایه طبیعی جلوگیری کند (بدری و پورطاهری، ۱۳۹۱، ص. ۶۹).

شکل ۲. عملکرد برهم کنش ابعاد توسعه پایدار از دیدگاه سیستمی

مأخذ: شرفی، ۱۳۸۸: ۲۵

شهری متمرکز بوده است و در نتیجه، فاصله زیادی بین فقرا و ثروتمندان ایجاد شد (مطیعی‌لنگرودی، ۱۳۸۲، ص. ۶۷). در ادبیات مربوط به مطالعات روستایی، تعاریف متعددی از توسعه روستایی ارائه شده است که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از:

- مفهومی گسترده که دربرگیرنده تمامی نکات مهم برای حیات مردم روستایی است؛ شامل آموزش، بهداشت، مسکن، خدمات عمومی و ...؛

- فرایندی چندبعدی که با رویه‌ای پایدار به دنبال یکپارچه‌سازی است و اهداف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی را تعقیب می‌کند؛

- فرایند با ثبات و پایدار اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست-محیطی که برای افزایش رفاه بلندمدت کل جامعه طراحی شده است (قدیری معصوم و عزمی، ۱۳۸۸، ص. ۴).

هدف اصلی توسعه روستایی باید تواناساختن توده‌های جمعیت روستایی باشد که اکنون نمی‌توانند با تلاش‌های خود نیازهای اساسی زندگی را برآورده سازند (جمعه‌پور، ۱۳۸۹، ص. ۵۷). در این راستا، گسترش گردشگری به‌عنوان راهبردی جدید در زمینه توسعه روستایی در ایران، می‌تواند نقش مهمی در متنوع‌سازی اقتصاد جوامع روستایی ایفا کند. متنوع‌سازی اقتصاد روستایی و تعیین راهبردهای جایگزین، مانند گردشگری فرصت‌های شغلی متعددی را در سکونتگاه‌های روستایی ایجاد می‌کند. بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه، از صنعت گردشگری به‌عنوان یکی از ارکان

اهمیت روستا و توسعه روستایی به دلایل متعدد قابل توجه است؛ از جمله، در سال‌های اخیر بیشترین جمعیت انسانی در شهرها ساکن شده‌اند و با توجه به اینکه علت وجود بسیاری از این شهرها، روستاها هستند و نیاز شهرنشینان وابستگی زیادی به فعالیت‌های روستایی (به‌خصوص فعالیت‌های کشاورزی برای تأمین مواد غذایی) دارد، توسعه و بقاء روستاها امری ضروری تلقی می‌شود. علاوه بر این، حوضه‌های روستایی به‌عنوان قاعده نظام و فعالیت ملی نقش اساسی در توسعه ملی ایفا می‌کنند؛ زیرا، توسعه پایدار سرزمین در گرو پایداری نظام روستایی به‌عنوان زیرنظام تشکیل‌دهنده نظام سرزمین است و پایداری فضاهای روستایی در ابعاد مختلف می‌تواند نقش مؤثری در توسعه منطقه‌ای و ملی داشته باشد و اگر در جریان پیشرفت و توسعه فضاهای روستایی وقفه‌ای ایجاد شود، آثار و پیامدهای آن نه تنها حوزه‌های روستایی، بلکه مناطق شهری و در نهایت کلیت سرزمین را دربر خواهد گرفت (جوان، علوی‌زاده، و کرمانی، ۱۳۹۰، ص. ۱۹).

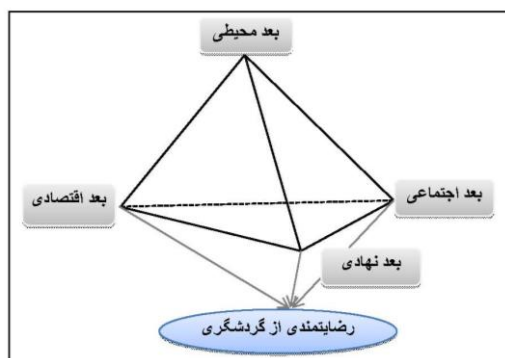
پس از جنگ جهانی دوم، مطالعات در زمینه توسعه روستایی به‌آرامی با توسعه جامعه روستایی^۲ آغاز شد؛ البته تا اوایل دهه ۱۹۷۰، این مطالعات موفقیت چندانی به‌دست نیاوردند؛ زیرا، در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ توسعه بیشتر به مفهوم رشد مطرح بوده و بر محور صنعتی‌شدن شتابان و توسعه

شوند؛ اما یکپارچگی و امانت فرهنگی و تنوع زیستی حفظ گردد (لوگار^۴، ۲۰۱۰، ص. ۲).

رویکرد گردشگری پایدار به‌عنوان شکلی از گردشگری جایگزین، در پی بهبود کیفیت زندگی ساکنین محلی، ارتقای تجربه‌های گردشگران و حفظ محیط زیست مقصد است (علیقلی‌زاده فیروزجایی، قدمی، و رمضان‌زاده لسبویی، ۱۳۸۹، ص. ۳۵). گردشگری پایدار دارای ابعاد اقتصادی، محیطی و اجتماعی- فرهنگی است و تحت تأثیر این ابعاد قرار می‌گیرد (سوتواوا^۵، ۲۰۱۲، ص. ۴۱۴؛ فورتانیر و وایک^۶، ۲۰۱۰، ص. ۱۹۱؛ تانگ، شی، و لیو^۷، ۲۰۱۱، ص. ۱۳۰۳؛ کاستلانی و ساللا^۸، ۲۰۱۰، ص. ۸۷۱). در این چارچوب، توسعه گردشگری پایدار شامل این موارد است:

- چالش محیطی به‌شکل مقاومت در برابر از بین رفتن منابع طبیعی و محیطی؛
- چالش اقتصادی به‌شکل افزایش درآمد جامعه حاضر، در حالی که درآمد نسل آینده را تضمین کند؛
- چالش اجتماعی به‌شکل ارتقای عدالت اجتماعی، امنیت و برابری؛
- چالش فرهنگی به‌شکل محافظت و ارتقای فرهنگ‌ها و ارزش‌های زیباشناختی^۹؛
- چالش نهادی به‌شکل ارتقای مشارکت جوامع محلی در تصمیم‌گیری استراتژیک (کازمی، اسماعیلی، و بیگی‌فیروزی، ۱۳۹۱، ص. ۷۴).

شکل (۳) چارچوبی متشکل از چهار بعد است که از طریق آن امکان سازمان‌دهی شاخص‌های پایداری فراهم می‌شود:

شکل- منسور پایداری

مأخذ: کوتزل، واسک، و روئمر^{۱۰}، ۲۰۱۳، ص. ۴

اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند و بر این باور هستند که گردشگری به‌عنوان موضوعی چندارزشی، از راهکارهای مهم نیل به توسعه پایدار به‌شمار می‌رود؛ زیرا، آثار تخریبی زیست‌محیطی آن حداقل و منبعی تمام‌نشدنی است (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۲، صص. ۱۲۴ و ۱۲۶). گردشگری پایدار از آرزوها برای آینده‌ای بهتر و نگرانی‌ها و ترس‌ها از توسعه سنتی گردشگری شکل گرفت. این نوع توسعه راهی جدید برای حوزه‌های درحال توسعه فراهم می‌کند که پیوندی میان گردشگری و محیط فیزیکی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی احاطه-کننده آن برقرار می‌کند (قدمی، ۱۳۸۶، ص. ۲۴). از بعد اجتماعی، گردشگری پایدار سعی در تنظیم روابط بین جامعه میزبان، مکان گردشگری و گردشگران دارد؛ زیرا، این رابطه می‌تواند پویا و سازنده یا مخرب باشد و به‌دنبال تعدیل فشار و بحران بین این عناصر است تا آسیب‌های محیطی و فرهنگی را به حداقل رساند؛ رضایت بازدیدکنندگان را فراهم آورد و به رشد اقتصادی ناحیه کمک کند (رضوانی و صفایی، ۱۳۸۴، ص. ۱۱۳).

در اینجا، گردشگری پایدار با توجه به اصول توسعه پایدار، عبارت است از گردشگری که نیازهای نسل حاضر را در نظر گیرد؛ بدون اینکه از ظرفیت‌های مربوط به نسل‌های آینده برای پاسخ‌گویی به نیازهای خود مایه بگذارد (والیگو، کلارک، و هاوکینز^۲، ۲۰۱۳، ص. ۳۴۲)؛ بنابراین، گردشگری پایدار به-نحوی برنامه‌ریزی و اجرا می‌شود که بر محیط زیست، اقتصاد و فرهنگ جامعه میزبان اثر منفی نگذارد (زاهدی، ۱۳۸۲، ص. ۱۱۱). طبق تعریف سازمان جهانی گردشگری، گردشگری پایدار گردشگری است که منجر به مدیریت همه منابع به روشی شود که نیازهای اقتصادی، اجتماعی و اخلاقی برآورده

۳. ۱. ۱. اثرات توسعه پایدار گردشگری

امروزه توسعه گردشگری به اشکال مختلف نظیر گردشگران فاقد امکانات اقامتی، گردشگران دارای خانه‌های دوم و مجتمع‌های تفریحی در نواحی روستایی، اثرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی و محیطی برجای گذاشته است (علیقلی‌زاده فیروزجایی و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۲).

۳. ۱. ۱. آثار اقتصادی

گردشگری به‌عنوان عامل اقتصادی عمده و بسیار مؤثری، در سال‌های اخیر مورد توجه فراوان قرار گرفته است و به‌این‌دلیل سعی می‌شود تا جایی که امکان دارد، از عوامل مؤثر در کاهش جریان گردشگری جلوگیری گردد و امکانات لازم برای رشد و توسعه آن فراهم شود (آقامحمدی، ۱۳۸۹، ص. ۴۴). از جمله اثرات مثبت اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی، می‌توان به ایجاد اشتغال و درآمد، کمک به فراهم‌شدن خدمات زیربنایی، تشویق به توسعه سایر بخش‌های اقتصادی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصاد روستایی اشاره کرد (علیقلی‌زاده فیروزجایی و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۲). همچنین، مسائلی نظیر تورم و هزینه فرصت‌ها به‌عنوان اثرات منفی در نظر گرفته می‌شوند (میسون، ۱۳۹۰، ص. ۶۱).

۳. ۱. ۲. آثار اجتماعی - فرهنگی گردشگری

گردشگری می‌تواند تغییرات فرهنگی و اجتماعی مهمی را در روستاهای میزبان ایجاد کند و از طریق توزیع درآمد، اشتغال‌زایی و کاهش فقر، باعث توسعه و پیشرفت اجتماعی شود و رفاه و سلامت عمومی ایجاد کند (قادری، ۱۳۸۳، ص. ۱۵). اثرات اجتماعی - فرهنگی گردشگری می‌تواند به صورت مثبت یا منفی باشد. برخی از این اثرات فرهنگی - اجتماعی مثبت در جوامع بومی عبارت‌اند از: خودکفایی و تقویت اقتصاد محلی، احترام بیشتر به جامعه محلی و فرهنگ آن‌ها، سرمایه‌گذاری مجدد درآمد گردشگری در منابع فرهنگی، تقویت و تداوم سنت‌های فرهنگی، افزایش میزان درک مدارا کردن بین فرهنگ‌ها به‌ویژه از طریق اجرای موسیقی، عرضه صنایع هنرهای محلی، نوع زندگی بومی، مسکن و سایر تجربه‌های حاصل از زندگی روستایی (رضوانی و صفایی، ۱۳۸۴، ص. ۱۱۱).

گارتنر^{۱۱} (۱۹۹۶) معتقد است که اثرات منفی اجتماعی - فرهنگی گردشگری بر جوامع محلی می‌تواند شامل اثر نمایشی^{۱۲} کالایی‌شدن فرهنگ، جابه‌جایی، وابستگی بیش‌ازحد به گردشگری، جرم و جنایت، فحشا و شیوع بیماری‌هایی مانند ایدز و به‌تبع آن، رواج مصرف مواد مخدر، تغییر در ارزش‌های مذهبی جامعه میزبان و تغییر در زبان را در پی داشته باشد (ضیایی و ترابیان، ۱۳۸۹، ص. ۲۰۸).

۳. ۱. ۳. آثار محیطی

ابعاد زیست‌محیطی گردشگری یکی از حوزه‌های مورد علاقه جغرافی‌دانان است و دلیل این امر در ماهیت جغرافیا نهفته است که دارای رویکردی قوی در زمینه روابط انسان و محیط می‌باشد (میشل و مورفی^{۱۳}، ۱۹۹۱، ص. ۵۷). امروزه مسائل زیست‌محیطی در مرکز برنامه‌ریزی‌ها قرار دارند؛ اما طرح‌های پژوهشی بسیار زیادی بدون توجه به اثرات زیست‌محیطی آن انجام می‌شود. در حوزه جهانی، کیفیت محیط زیست عمده‌ترین مسئله می‌باشد و بسیار دارای اهمیت است؛ به‌ویژه اینکه گردشگری به این مسئله وابستگی بسیار شدید دارد. اگر توسعه گردشگری و برنامه‌ریزی آن در مناطق روستایی با دقت صورت نگیرد، اثرات منفی و نامطلوبی مانند آلودگی آب، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، بصری^{۱۴} (مجنونیان، ۱۳۷۹)، مشکلات دفع زباله، واردشدن خسارت به آثار باستانی و تاریخی، مشکلات استفاده از زمین و تخریب سواحل در نواحی روستایی را در پی خواهد داشت (علیقلی‌زاده فیروزجایی و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۴۷). برخی از اثرات مثبت زیست‌محیطی گردشگری شامل شاخص‌هایی در زمینه‌های حفاظت محیط زیست طبیعی و حفاظت از ساختمان‌ها و یادمان‌های تاریخی و نیز بهبود نما و چشم‌انداز یک ناحیه است (قدمی، ۱۳۸۶، ص. ۴۰). گردشگری می‌تواند به بهبود کیفیت محیط زیست منطقه کمک کند؛ از حفظ و آبادانی فضاهای تاریخی مثل خانه‌های روستایی و باغ‌ها حمایت کند و همچنین، می‌تواند با انجام فعالیت‌هایی از قبیل دفع زباله، تنظیم آیین‌نامه‌های ترافیک و اصلاح ساختمان‌ها، منجر به بهبود محیط زیست در روستاها شود (علیقلی‌زاده فیروزجایی و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۴۷). جدول (۱) انواع تأثیرات بالقوه از جمله تأثیرات مثبت و منفی گردشگران در مقاصد گردشگری را نشان می‌دهد:

جدول ۱. اثرات بالقوه گردشگران در مقصد

مأخذ: اسفندیان، ۱۳۸۹، ص. ۱۱۴

اقتصادی	نوع تأثیر	اجتماعی- فرهنگی	نوع تأثیر	زیست محیطی	نوع تأثیر
افزایش درآمد محلی	+	الکل	-	حفظ میراث فرهنگی	+
افزایش فعالیت	+	جرم	-	ایجاد یک صنعت پاک	+
افزایش درآمد مالیاتی	+	مواد مخدر	-	آلودگی هوا و سر و صدا	-
افزایش قیمت	+	فحشا	-	ایجاد زباله و فاضلاب	-
افزایش هزینه زندگی	-	فرهنگ پذیری	++	تأثیر بر انواع گونه‌ها	-
بهبود حمل و نقل	+	اضمحلال زندگی خانوادگی	-	کمبود آب	-
نوسان قیمت زمین	-	ترافیک	-	جاده‌های جدید	-
فرصت جدید شغلی	+	مدرن شدن	++	مصرف چیزهای بومی	+

راهنما: (+) مثبت؛ (-) منفی؛ (+) هر دو

هستند و ۱/۷٪ نیز دارای کارشناسی‌ارشد و بالاتر می‌باشند (جدول ۲):

جدول ۲. مشخصات کلی پاسخ‌گویان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

درصد	ویژگی	مؤلفه
۱۲/۵	زنان	جنس
۵/۸۷	مرد	
۶/۸	مجرد	تاهل
۹۳/۲	متاهل	
۴۲/۵	کشاورز	وضعیت شغل اصلی
۱/۲	معلم	
۵۴/۸	خدماتی (گردشگری)	
۳۲/۱	راهنمایی	وضعیت سطح سواد
۳۰/۱	دیپلم	
۱۸/۲	کارشناسی	
۱/۷	کارشناسی‌ارشد و بالاتر	
۴/۹		بعد خانوار
۴۵/۱ سال		متوسط سن

۴.۲. یافته‌های تحلیلی

از نظر تحلیلی، یافته‌های تحقیق شامل چهار عنوان وضعیت اقتصادی، وضعیت اجتماعی، وضعیت محیطی و وضعیت مدیریتی ارائه می‌شوند.

۴.۲.۱. تحلیل وضعیت اقتصادی

از مهم‌ترین پیامدهای توسعه فعالیت‌های گردشگری در دهستان دوهزار با تأکید بر ابعاد پایداری، توسعه اقتصادی در این نواحی روستایی است. بررسی‌های میدانی و تحلیل نتایج تحقیق گواه

همان‌طور که مطرح شد، توسعه گردشگری دارای پیامدهای مثبت و منفی گسترده‌ای است. آنچه مسئله تحقیق و پژوهش تجربی قرار می‌گیرد، این است که بروز هیچ‌یک از این آثار و پیامدها، از قبل قطعی نیست؛ بلکه برحسب زمان و مکان متفاوت است؛ بنابراین، تحقیقات تجربی برای تعیین و شناسایی این اثرات در زمان‌ها و مکان‌های مختلف لازم و ضروری می‌باشد.

۴. یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق حاضر در دو بخش یافته‌های توصیفی و یافته‌های استنباطی طبقه‌بندی و ارائه می‌شود.

۴.۱. یافته‌های توصیفی

از نظر توصیفی، نتایج تحقیق بیانگر آن است که بیش از ۸۷/۵٪ از جامعه نمونه (سرپرست خانوار) را مردان و ۱۲/۵٪ را زنان تشکیل می‌دهند. همچنین، از مجموع سرپرستان خانوار، ۹۳/۲٪ متاهل و ۶/۸٪ مجرد هستند. با توجه به موقعیت جغرافیایی محدوده‌های مورد مطالعه، شغل غالب ساکنان به فعالیت‌های کشاورزی شامل باغداری، دامداری و خدماتی در بخش گردشگری محدود می‌شود؛ به طوری که ۴۲/۵٪ از جامعه نمونه را کشاورزان، ۲/۱٪ معلم و سایر جامعه نمونه را افرادی تشکیل می‌دهند که به فعالیت‌های گردشگری مشغول هستند؛ این افراد شامل رانندگان، فروشندگان، صاحبان رستوران، هتل و املاک‌داران می‌باشند. بررسی سطح سواد نیز بیانگر آن است که در مجموع، سواد بیشتر سرپرستان خانوار در سطح دیپلم و کمتر است؛ البته، ۱۸/۲٪ دارای مدرک تحصیلی کارشناسی

شامل تغییرات فرهنگی، تغییر زبان مادر و از بین رفتن لهجه‌های محلی، تغییر در نوع معیشت، تغییر در لباس و ... است. برای درک بهتر وضعیت پایداری اجتماعی و فرهنگی، ابتدا تمامی گویه‌های مرتبط با این بعد با یکدیگر ترکیب شده و سپس، با استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای بررسی گردیده است. نتایج نظرات جامعه نمونه در این زمینه بیانگر آن است که در برخی از نماگرها گردشگری موجب تغییرات گسترده شده است؛ برای نمونه، تغییر در نوع پوشش و لباس و از بین رفتن لهجه بومی و برخی دیگر، از اصول فرهنگی بومی شده است؛ به طوری که در مجموع، میانگین‌های محاسبه شده برابر با ۲۹/۱ است که در مقایسه با متوسط مطلوب، میزان پایین تری را نشان می‌دهد که این نتایج در بین دیدگاه ساکنان توافق معناداری (۰/۰۰۰) نیز دارد (جدول ۴):

جدول ۴. وضعیت پایداری اجتماعی - فرهنگی در اثر توسعه گردشگری از دیدگاه جامعه نمونه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

تعداد	میانگین	ارزش تی	انحراف معیار	خطای استاندارد	پایداری اجتماعی - فرهنگی
					مقدار تی
۲۰۰	۲۹/۱	۳۰	۵/۵۰۷	۰/۳۲۰۱	
۹۱/۱۲۲	۱۹۹	۰/۰۰۰	۲۸/۵	۲۹/۷	

۴.۲.۳. تحلیل وضعیت محیطی

هنگامی که بعد محیطی توسعه پایدار که در واقع مهم‌ترین بعد توسعه پایدار نیز است، مطرح می‌گردد، بیشتر نماگرهای اکولوژیک بررسی می‌شوند. چالش آب در روستاهای دهستان دوهزار به خصوص در فصل تابستان که حضور گردشگران و صاحبان خانه‌های دوم در منطقه بیشتر می‌شود، محسوس است. از مشکلات دیگر این منطقه، تغییر شدید کاربری اراضی و باغی در راستای ساخت‌وساز غیراصولی در اراضی پرشیب و احداث خانه‌های دوم است که در آینده پایداری محیطی این منطقه را با چالش مواجه خواهد کرد. نتایج مطالعات میدانی نیز بیانگر آن است که میانگین محاسبه شده (۰/۲۶/۸) بسیار پایین‌تر از متوسط مطلوب (۳۳) است؛ یعنی، توسعه گردشگری در دهستان دوهزار به لحاظ محیطی موجب تغییراتی شده است که از نظر ساکنان مطلوب نیست (جدول ۵):

این ادعا می‌باشد که توسعه فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی موجب پایداری درآمدی بسیاری از ساکنان شده است. با توجه به هدف توسعه پایدار با تأکید بر بعد اقتصادی که بررسی میزان درآمد خانوارهای روستایی در راستای بهبود کیفیت زندگی آن‌ها، ایجاد شغل است. در نواحی روستایی دوهزار، توسعه گردشگری بسیاری از شغل‌های خدماتی را به وجود آورده است. شغل‌هایی مانند فروش مصالح ساختمانی برای ساخت خانه‌های دوم، رستوران، هتل و اقامتگاه‌ها، سوپرمارکت‌ها، مجتمع‌های پرورش ماهی و فروش آن‌ها به گردشگران به خصوص صاحبان خانه‌های دوم، فعالیت‌های وابسته به گردشگری شناخته می‌شوند که در یک دهه گذشته، در این منطقه جایگاهی نداشته است؛ اما امروزه توانسته است موجب رونق شغلی منطقه شود. در این زمینه یکی از چالش‌های اساسی، فصلی بودن این نوع شغل‌ها است؛ به طوری که در فصول سرد سال، به دلیل اقلیم این منطقه فعالیت‌های گردشگری کمتری شکل می‌گیرند.

بررسی وضعیت کلی در مورد اثرات و پیامدهای توسعه گردشگری بر بعد پایداری در دهستان دوهزار بیانگر آن است که در سال‌های اخیر، موجب بهبود وضعیت اقتصادی ساکنان شده است. در این زمینه نتایج مستخرج از پرسشنامه بیانگر آن است که ساکنان محلی نیز این وضعیت را تأیید می‌کنند؛ به طوری که میانگین کل محاسبه شده برای پایداری اقتصادی برابر با ۲۵/۵ است که در مقایسه با متوسط مطلوب بعد اقتصادی (۲۱) میزان بالاتری را نشان می‌دهد. همچنین، سطح معناداری محاسبه شده در ناحیه آلفا برابر با ۰/۰۰۰ است که حاکی از وجود توافق معنادار در بین نگرش‌های ذهنی پاسخ‌گویان می‌باشد (جدول ۳):

جدول ۳. وضعیت پایداری اقتصادی در اثر توسعه گردشگری از دیدگاه جامعه نمونه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

تعداد	میانگین	ارزش تی	انحراف معیار	خطای استاندارد	پایداری اقتصادی
					مقدار تی
۲۰۰	۲۵/۵	۲۱	۴/۷۹۷	۰/۲۷۸۵	
۹۱/۵۴۴	۱۹۹	۰/۰۰۰	۲۴/۹	۲۶	

۴.۲.۴. تحلیل وضعیت اجتماعی - فرهنگی

برای بررسی وضعیت اجتماعی و فرهنگی به عنوان یکی از مهم‌ترین ابعاد توسعه پایدار، ۱۰ گویه بررسی شده است که

جدول ۵. وضعیت پایداری محیطی در اثر توسعه گردشگری از دیدگاه جامعه نمونه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

خطای استاندارد	انحراف معیار	ارزش تی	میانگین	تعداد	پایداری محیطی
۰/۳۹۱۵	۶/۷۳۶	۳۳	۲۶/۸	۲۰۰	
حد بالا	حد پایین	سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار تی	
۲۷/۶	۲۶/۱	۰/۰۰۰	۱۹۹	۶۸/۶۷۲	

سرمایه‌گذاری اقتصادی برای توسعه زیرساخت‌ها، امنیت شبکه‌های ارتباطی و اقامتگاه‌ها به توسعه فعالیت‌های گردشگری و درنهایت، پایداری اقتصادی کمک می‌کند. در این راستا، نتایج نظرهای جامعه محلی در ارتباط با گویه‌های پایداری نهادی و مدیریتی بیانگر آن است که وضعیت این بعد در سطح متوسطی ارزیابی می‌شود؛ به طوری که میانگین به دست آمده ۱۸/۱ در مقایسه با متوسط مطلوب ۱۸ تفاوت ناچیزی را نشان می‌دهد که در مجموع می‌توان ادعان نمود که در برخی از متغیرها، ساکنان از عملکرد مدیران رضایت دارند و در برخی از موارد دیگر رضایت ندارند (جدول ۶):

۴.۲.۴. بعد مدیریتی و نهادی

در مطالعات سنتی توسعه پایدار، بیشتر سه بعد اقتصادی-اجتماعی، فرهنگی و محیطی بررسی شد؛ اما با توجه به اهمیت ابعاد مدیریتی در راستای ایجاد جوامع پایدار، در فرایند تحقیق حاضر بعد چهارم نیز بررسی گردید. در واقع، عملکرد مدیران محلی و در سطوح بالاتر سیاست‌گذاری‌های انجام شده می‌تواند جوامع را به سمت پایداری یا ناپایداری پیش برند. در ارتباط با توسعه فعالیت‌های گردشگری و ایجاد جوامع پایدار نماگرهای متفاوتی وجود دارد؛ برای نمونه، عملکرد مدیران در زمینه اجرا و نظارت بر ساخت‌وساز خانه‌های دوم می‌تواند به حفظ و پایداری محیط کمک کند و نیز ایجاد

جدول ۶. بررسی وضعیت پایداری محیطی در اثر توسعه گردشگری از دیدگاه جامعه نمونه

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

خطای استاندارد	انحراف معیار	ارزش تی	میانگین	تعداد	پایداری نهادی
۰/۲۰۳۱۳	۳/۴۹۴	۱۸	۱۸/۱	۲۰۰	
حد بالا	حد پایین	سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار تی	
۱۸/۵	۱۸/۷	۰/۰۰۰	۱۹۹	۸۹/۱۱۲	

است که توسعه فعالیت‌های گردشگری بر بعد اقتصادی تأثیر زیادی گذاشته است و میزان رضایتمندی ساکنان از وضعیت شغل نیز درخور توجه است. ایجاد سوپرمارکت‌ها، رستوران و حتی فروش محصولات کشاورزی بومیان از نمونه‌های مشاغل ایجاد شده در نواحی روستایی دهستان دوهزار است. نتایج تحلیل رگرسیون نیز بیانگر آن است که توسعه گردشگری بر عدالت و رفاه اقتصادی (۰/۲۶۶) و ثبات اقتصادی (۰/۱۹۸) تأثیرگذار است. هرچند میزان تأثیرگذاری بر وضعیت پایداری شغلی معنادار نیست، اما می‌توان ادعان داشت که درنهایت، توسعه گردشگری موجب پایداری اقتصادی در منطقه شده است (شکل ۴):

۵. بحث و نتیجه‌گیری

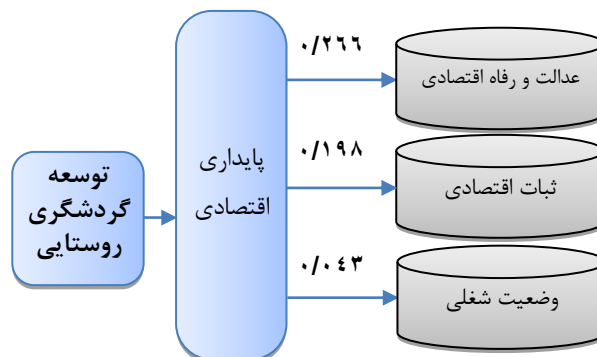
هدف اصلی از انجام این تحقیق، بررسی تأثیر فعالیت‌های گردشگری بر توسعه پایدار نواحی روستایی بود. بررسی‌های میدانی در منطقه حاکی از آن است که توسعه فعالیت‌های گردشگری موجب تغییر نوع اشتغال از کشاورزی به سمت خدماتی شده است.

فرضیه ۱: رشد و توسعه گردشگری موجب بهبود وضعیت پایداری اقتصادی در نواحی روستایی دوهزار شده است.

امروزه در روستاهای دهستان دوهزار، فعالیت‌هایی مانند ساخت‌وساز، خرید و فروش زمین، رستوران و هتل‌داری در اثر توسعه گردشگری ایجاد شده‌اند. در واقع، نتایج تحقیق بیانگر آن

شکل ۴. نتایج تحلیل رگرسیون در مورد اثرات توسعه گردشگری بر پایداری اقتصادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

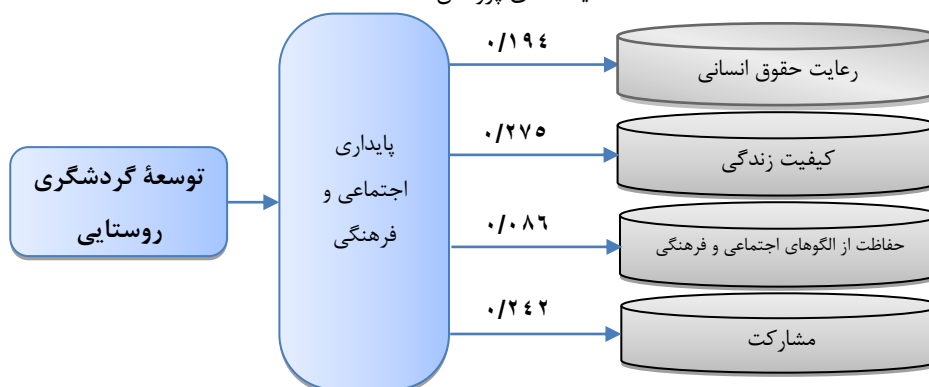
تجملاتی ساکنان رضایت ندارند و درمقابل برای مشارکت، تعامل و افزایش آگاهی و مهاجرت معکوس ساکنان رضایتمندی زیادی دارند. بررسی و خروجی‌های مدل رگرسیون نیز بیانگر آن است که میزان تأثیر توسعه گردشگری بر مؤلفه‌های کیفیت زندگی، رعایت حقوق انسانی و مشارکت معنادار است؛ بنابراین، فرضیه «رشد و توسعه گردشگری موجب بهبود وضعیت پایداری اجتماعی- فرهنگی در نواحی روستایی دوهزار شده است» اثبات می‌شود (شکل ۵):

فرضیه ۲: رشد و توسعه گردشگری موجب بهبود وضعیت پایداری اجتماعی- فرهنگی در نواحی روستایی دوهزار شده است.

از بعد اجتماعی، نتایج تحقیق نشان داد که در مجموع، میزان پایداری از دیدگاه ساکنان محلی پایین است که میانگین محاسبه‌شده این وضعیت را تأیید می‌کند. براساس مطالعات و مصاحبه‌های محلی مشخص شد که ساکنان محلی در برخی از موارد مانند تغییر الگوی زندگی به‌خصوص زندگی جوانان و در برخی از موارد الگوبرداری در نوع پوشش و استفاده از وسایل

شکل ۵. نتایج تحلیل رگرسیون در مورد اثرات توسعه گردشگری بر پایداری اجتماعی و فرهنگی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

تأثیر قرار دهد. در نهایت، نتایج تحقیق در رابطه با بعد مدیریتی و نهادی نیز نشان داد که در برخی از زمینه‌ها ساکنان از عملکرد مدیران رضایت دارند؛ برای نمونه، انتخاب منطقه مورد مطالعه به‌عنوان یک منطقه نمونه گردشگری امتیازی در راستای ایجاد زیرساخت‌ها، تسهیلات و اقامتگاه‌ها است که در این زمینه نتایج حاکی از رضایتمندی متوسط ساکنان از عملکرد مدیران در منطقه است و درمقابل، نظارت مدیران محلی و ساخت‌وساز خارج از بافت و در برخی از موارد

فرضیه ۳: رشد و توسعه گردشگری موجب وضعیت ناپایداری محیطی در نواحی روستایی دوهزار شده است.

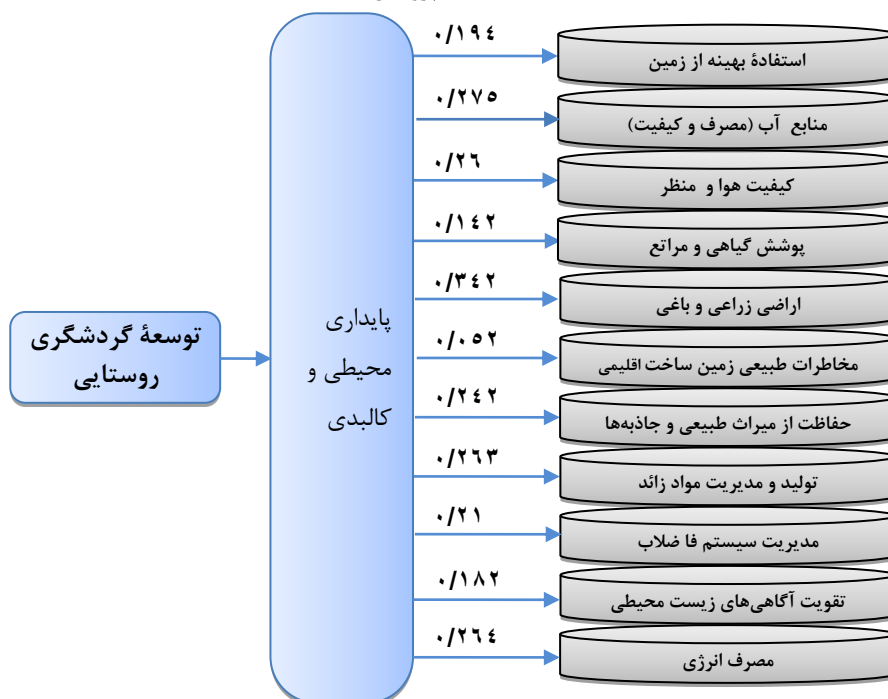
در رابطه با بعد محیطی نیز نتایج تحقیق نشان داد که توسعه گردشگری تأثیر نسبتاً فراوانی بر محیط زیست منطقه داشته است. نظرهای جامعه ساکنان نیز حاکی از این است که گردشگری موجبات تغییرات منفی در بعد محیطی شده است. مهم‌ترین تغییر در زمینه محیطی مربوط به تغییر کاربری اراضی و باغی بود که خود می‌تواند ابعاد دیگر توسعه پایدار را تحت-

محیط از دیدگاه ساکنان شده است؛ به طوری که تغییر کاربری اراضی زراعی و باغداری بیشترین تأثیر را از این فرایند پذیرفته است (شکل ۶)؛ براین مبنا، می‌توان فرضیه «رشد و توسعه گردشگری موجب وضعیت ناپایداری محیطی در نواحی روستایی دوهزار شده است» را پذیرفت.

غیراصولی موجب شده است که ساکنان از عملکرد مدیران در راستای ایجاد جوامع پایدار، رضایت کمی داشته باشند. نتایج خروجی‌های مدل رگرسیون و بتاهای محاسبه شده بیانگر آن است که توسعه گردشگری در منطقه دوهزار با توجه به اینکه نوع گردشگری غالب خانه‌های دوم است، موجب ناپایداری

شکل ۶. نتایج تحلیل رگرسیون درمورد اثرات توسعه گردشگری بر پایداری محیطی و کالبدی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

مطلب آخر اینکه توسعه گردشگری، امروزه به‌عنوان یکی از سه فعالیت بزرگ جهان توانسته است اشتغال زیادی ایجاد کند و موجب تغییرات بسیاری در ابعاد توسعه پایدار شود. توسعه گردشگری به فضاهای روستایی که عناصر جذاب اقتصادی، محیطی و فرهنگی را دارا می‌باشند، موجب شده است تا این مناطق به‌عنوان یکی از مقاصد گردشگری تبدیل شوند. پیامدهای منفی ناشی از این نوع توسعه، ضرورت توسعه پایدار را مطرح نموده است و براساس رویکرد توسعه پایدار، ابعاد اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی به‌طور همزمان بررسی می‌شوند. نتایج تحقیق حاضر درمورد منطقه روستایی دوهزار در شهرستان تنکابن، بر ضرورت توجه به گردشگری پایدار را مطرح می‌سازد. بدیهی است با تقاضای روزافزون گردشگری در سطح جامعه، مناطقی که از ظرفیت‌های لازم به-عنوان یکی از مکان‌های گردشگری برخوردار هستند، موردتوجه

تحقیق حاضر نسبت به موضوع‌های مشابه تفاوت فراوانی داشت و آن این است که در آن به همه ابعاد گردشگری پایدار توجه شده است. مزیت دیگر پژوهش حاضر این است که در هر صورت، تحقیق دارای کاستی‌هایی نیز است؛ از جمله، نمونه‌های آن به‌اندازه کافی گسترده نیستند؛ بنابراین، برای تعمیم نتایج لازم است نمونه‌های بیشتری از منطقه مازندران یا سایر مناطق با موضوع مشابه انتخاب شود و نتایج تحقیق، دوباره موردآزمون قرار گیرند. این تحقیق عمدتاً مبتنی بر روش کمی است و بهره‌گیری از روش‌های کمی نمی‌تواند تمامی زوایای پنهان موضوعات رفتار گردشگران یا جامعه میزبان را نشان دهد؛ بنابراین، به سایر محققان پیشنهاد می‌شود از روش‌های تحقیق کیفی نیز برای شفاف‌تر کردن هرچه بیشتر روابط میان متغیرهای این تحقیق استفاده کنند.

3. Waligo, Clarke, & Hawkins
4. Logar, Shi, & Liu
5. Sutawa
6. Fortanier & Wijk
7. Tang
8. Castellani & Sala
9. Aethetic
10. Cottrell, Vaske, & Roemer
11. Gartner
12. Demonstrative effect
13. Mitchell & Murphy
14. Visual	گردشگران قرار می‌گیرند. برای بهبود وضعیت پایداری و توسعه گردشگری باید الزامات مدیریتی در راستای توان‌سنجی و انتخاب نوع مطلوب گردشگری بررسی گردد. علاوه بر این، برای حفظ منافع جامعه میزبان و نیز محافظت از محیط زیست برای نسل آینده، اتخاذ سیاست‌های توسعه پایدار به‌ویژه در عرصه گردشگری پایدار لازم و ضروری است.

یادداشت‌ها

1. Blancas, Gonzalez, Lozano-Oyola, & Perez
2. Rural Community Development

کتابنامه

۱. آقامحمدی، م. (۱۳۸۹). نقش مناطق نمونه گردشگری در توسعه پایدار مناطق عشایری (مطالعه موردی: مجتمع تفریحی توریستی تله‌کابین گنجانمه شهرستان همدان). (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده)، دانشگاه تربیت مدرس، ایران.
۲. ابدی، ب. و زمانی، غ. ر. (۱۳۸۶). رشد و پرورش جوانان روستایی: راهبرد زیربنایی توسعه پایدار. مجله جهاد، ۲۷۹، ۱۹۳-۱۸۰.
۳. اسفندیان، آ. (۱۳۸۹). آثار و پیامدهای فرهنگی صنعت گردشگری: مطالعه موردی در بابلسر. مجموعه مقالات همایش بررسی آسیب‌های اجتماعی استان مازندران، ۱۳۳-۱۰۳.
۴. افتخاری، ع. ر.، مهدوی، د. و اکبری‌سامانی، ن. (۱۳۹۲). ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۵(۱)، ۱۴۶-۱۲۳.
۵. افتخاری، ع. ر.، مهدوی، د. و پورطاهری، م. (۱۳۸۹). فرایند بومی‌سازی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران. پژوهش‌های روستایی، ۴(۴)، ۴۱-۱.
۶. بدری، س. ع. و پورطاهری، م. (۱۳۹۱). مقدمه‌ای بر توسعه پایدار روستایی. تهران: انتشارات لغت.
۷. پاپلی‌یزدی، م. ح. و ابراهیمی، م. ا. (۱۳۸۱). نظریه‌های توسعه روستایی. تهران: انتشارات سمت.
۸. جمعه‌پور، م. (۱۳۸۹). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی توسعه روستایی: دیدگاه‌ها و روش‌ها. تهران: انتشارات سمت.
۹. جمعه‌پور، م. و احمدی، ش. (۱۳۹۰). تأثیر گردشگری بر معیشت پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستای برغان، شهرستان ساوجبلاغ). پژوهش‌های روستایی، ۲(۱)، ۶۳-۳۳.
۱۰. جوان، ج. علوی‌زاده، س. ا. م. و کرمانی، م. (۱۳۹۰). نقش متنوع‌سازی فعالیت‌های اقتصادی در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: شهرستان سمیرم). جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)، ۹(۲۹)، ۴۳-۱۷.
۱۱. رضوانی، م. ر.، اکبری‌ان رونی‌زی، س. ر.، افتخاری، ع. ر. و بدری، س. ع. (۱۳۹۱). تبیین شاخص‌های محک پایداری در ارزیابی آثار الگوهای گردشگری در نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهرها (مطالعه موردی: نواحی روستایی پیرامون کلان-شهر تهران). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۴(۸۱)، ۹۴-۶۹.
۱۲. رضوانی، م. ر. و صفایی، ج. (۱۳۸۴). گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر نواحی روستایی: فرصت یا تهدید (مورد: نواحی روستایی شمال تهران). پژوهش‌های جغرافیایی، ۳۷(۵۴)، ۱۲۱-۱۰۹.
۱۳. زاهدی، ش. ا. (۱۳۸۲). تحلیلی بر انواع جهانگردی و ارتباط آن‌ها با یکدیگر. فصلنامه مطالعات جهانگردی، ۱(۱)، ۶-۱.
۱۴. شرفی، ح. ا. (۱۳۸۸). سنجش پایداری روستایی بر مبنای مدل فرایند تحلیل شبکه (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان فسا). رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی منتشر نشده، دانشگاه تهران، ایران.

۱۵. ضیایی، م.، و ترابیان، پ. (۱۳۸۹). سنجش سطح قابل قبول اثرات منفی اجتماعی گردشگران بر جوامع محلی در ایران (مورد مطالعه: سکونتگاه‌های روستایی حوزه تالاب پریشان). *جغرافیا (فصلنامه علمی- پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)*، ۲۷(۲)، ۲۲۵-۲۰۵.
۱۶. علیقلی‌زاده فیروزجایی، ن.، بدری، س. ع.، و فرجی‌سبکبار، ح. (۱۳۸۶). نگرش جامعه میزبان به اثرات محیطی و اقتصادی گردشگری در نواحی روستایی: مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان نوشهر. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۰(۳۷)، ۲۲-۱.
۱۷. علیقلی‌زاده فیروزجایی، ن.، قدمی، م.، و رمضان‌زاده لسبویی، م. (۱۳۸۹). نگرش و گرایش جامعه میزبان به توسعه گردشگری در نواحی روستایی (نمونه مورد مطالعه: دهستان گلیجان، شهرستان تنکابن). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۲(۷۱)، ۴۸-۳۵.
۱۸. قادری، ا. (۱۳۸۳). *نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی پایدار*. (رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی منتشر نشده)، دانشگاه تربیت مدرس، ایران.
۱۹. قدمی، م. (۱۳۸۶). مدل‌سازی توسعه شهری و گردشگری در چارچوب پایداری (نمونه مورد مطالعه: شهر کلاردشت). (رساله دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری منتشر نشده)، دانشگاه تهران، ایران.
۲۰. قدیری معصوم، م.، و عزمی، آ. (۱۳۸۸). *توسعه روستایی اصول و عملیات*. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
۲۱. کاظمی، م.، اسماعیلی، م.، و بیگی‌فیروزی، ا. ی. (۱۳۹۱). تدوین و اولویت‌بندی استراتژی‌های مناسب توسعه گردشگری پایدار (مطالعه موردی: استان لرستان). *فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری*، ۷(۱)، ۸۹-۶۹.
۲۲. مجنونیان، ه. (۱۳۷۹). *مناطق حفاظت‌شده ساحلی- دریایی (معیارهای انتخاب، طرح‌ریزی و فنون مدیریت)*. تهران: سازمان حفاظت محیط زیست.
۲۳. مرکز آمار ایران. (۱۳۸۵). *شناسنامه آبادیهای شهرستان تنکابن*. تهران: مرکز آمار ایران.
۲۴. مطیعی‌لنگرودی، س. ح. (۱۳۸۲). *برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران*. مشهد: انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
۲۵. میسون، پ. (۱۳۹۰). *گردشگری (اثرات، برنامه‌ریزی و مدیریت)*. (ر. روزبه و پ. ترابیان، مترجمان). تهران: انتشارات ترمه.
26. Blancas. J. F., Gonzalez. M., Lozano-Oyola. M., & Perez. F. (2010). The assessment of sustainable tourism: Application to Spanish coastal destinations. *Ecological Indicators*, 10(2), 484-492.
27. Castellani, V., & Sala. S. (2010). Sustainable performance index for tourism policy development. *Tourism Management*, 31(6), 871-880.
28. Fortanier. F., & Wijk. V. J. (2010). Sustainable tourism industry development in sub-Saharan Africa: Consequences of foreign hotels for local employment. *International Business Review*, 19(2), 191-205.
29. Kade Sutawa, G. (2012). Issues on Bali tourism development and community empowerment to support sustainable tourism development. *Procedia Economics and Finance*, 4, 413 - 422.
30. Logar, I. (2010). Sustainable tourism management in Crikvenica, Croatia: An assessment of policy instruments. *Tourism Management*, 31(1), 125-135.
31. Waligo. V., Clarke. J., & Hawkins. R. (2013). Implementing sustainable tourism: A multi-stakeholder involvement management framework. *Tourism Management*, 36, 342 - 353.
32. Mitchell. L. S., & Murphy. P. E. (1991). Geography and tourism. *Annals of Tourism Research*, 18(1), 57-70.
33. Cottrell. S., Vaske. J. J., & Roemer. J. M. (2013). Resident satisfaction with sustainable tourism: The case of Frankenwald Nature Park, Germany. *Tourism Management Perspectives*, 8, 42-48.

34. Tang. Z., Shi. C. B., & Liu. Z. (2011). Sustainable development of tourism industry in China under the low-carbon economy. *Energy Procedia*, 5, 1303–1307.

Exploring the Effects of Tourism on Sustainable Development in Rural Areas (Case Study: Dohezar Dehestan, Tonekabon County)

Sadegh Salehi¹- Zahra Heydari^{*2}- Hadi Karimi³

1- Assistant Prof, Environmental Sociology, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

2- M.A in Geography and rural planning, Tehran University, Tehran, Iran

3- M.A in Geography and rural planning, Payam-e-Noor University, Tehran, Iran

Received: 29 Aug 2013 Accepted: 24 March 2014

Abstract:

Purpose: Given that the tourism development has many effects on economic, social, cultural, tourist and environmental aspects of tourist areas, the purpose of this research is to answer the main question: what is the effect of tourism development in Do-Hezar Dehestan on sustainable development of tourism?

Methodology: The research is descriptive and analytical. The research statistical population includes the native households living in Do-Hezar Dehestan. The Sample size includes 200 subjects and the information was collected using questionnaire and analyzed by SPSS statistical software.

Findings: The one-sample T-test findings with regard to the economic aspect is equal to 25.2 with regard to the total calculated mean that shows a higher rate compared to the favorable mean of economic aspect (21). The calculated significance level (0.000) indicates the improvement of the economic situation of residents in tourism development. In social and cultural aspects, the calculated mean from the one-sample T-test is equal to 29.1 that show a lower rate in comparison to the favorable mean (30), and these results have a significant agreement among the residents (0.000). In environmental aspect, the calculated mean (26.8) is much lower than the favorable mean (30), which shows undesirable environmental changes caused by tourism development. In managerial and institutional aspect, the mean obtained from the T test (18.1) shows little difference compared to the favorable mean (18) indicating that in some variations, the inhabitants are not satisfied with the performance of managers but they are satisfied in some other cases.

Practical implications: This research is mainly based on quantitative methods and using quantitative methods cannot show all the hidden aspects of tourist behavior or the host community. Therefore, the researchers are recommended to use qualitative research methods for clarifying the relationships between variables in this study.

Original/value: The results of the present study raise the need for paying attention to the sustainable tourism. Obviously, with the increasing demand for tourism at the community level, the places which have the required capacity as one of the important tourist places are concerned by tourists. To improve the sustainability of tourism development, managerial requirements and the protection of the environment for future generations is essential.

Key words: Sustainable development of tourism, rural tourism, Dohezar Dehestan, Mazandaran.

How to cite this article:

Salehi, S., Heydari, Z., & Karimi, H., (2014). Exploring the effects of tourism on sustainable development in rural areas (Case study: Dohezar Dehestan, Tonekabon County) *Journal of Research & Rural Planning*, 3(5), 69-82.

URL <http://jrrp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/25253>

ISSN: 2322-2514 eISSN: 2383-2495